

rr.): Avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / N. V. Kuzina. – K., 2003. – 18 s.

22. Matushevs'kyj F. Z ukrai'ns'kogo zhyttja / F. Matushevs'kyj // Literaturno-naukovyj visnyk. – 1908. – T.41, kn. 3. – S.619–636.

23. Na Vkraï'ni // Ridnyj kraj. – 1907. – №3. – S.4.

24. Na Ukraine i vne ee. Nagrada izdatel'stvu // Ukrainskaja zhizn'. – 1912. – №10. – S.96.

25. Pavlovs'kyj M. Zakonoproekt pro pechat' / M. Pavlovs'kyj // Literaturno-naukovyj visnyk. – 1914. – T.66, kn. 1–3. – S.91–96.

26. Po Ukraï'ni // Ridnyj kraj. – 1907. – №1. – S.12.

27. Po Ukraï'ni // Ridnyj kraj. – 1907. – №4. – S.9.

28. Sadovskij V. Zakonoproekt o pechaty i ukrainskaja pressa / V. Sadovskij // Ukrainskaja zhizn'. – 1913. – №6. – S.41–49.

29. Sydorenko N. M. Nacional'ni problemy v ukrai'ns'kij presi Rosii' (1905–1914) / N. M. Sydorenko // Ukrai'ns'ka periodyka: istorija i suchasnist'. Tezy dopovidej i povidomlen'. Vseukrai'ns'ka naukovo-teoretyčna konferencija, 9–10 grudnja 1993 r. – L'viv, 1993. – S.119–123.

30. Franko I. Deshho pro nashu presu / I. Franko // Literaturno-naukovyj visnyk. – 1905. – T.31, kn. 8. – S.174–188.

31. Tyshhenko-Siryj Ju. Pershi naddnirjans'ki ukrai'ns'ki masovi politychni gazety: 1909–1912 / Ju. Tyshhenko-Siryj. – N'ju-Jork: Ukrai'ns'ke Amerykans'ke Vyd-vo, 1952. – 22 s.

32. Cherkasenko S. Z ukrai'ns'kogo zhyttja / S. Cherkasenko // Literaturno-naukovyj visnyk. – 1913. – T.61, kn. 1–3. – S.564–570.

33. Cherkasenko S. Z ukrai'ns'kogo zhyttja / S. Cherkasenko // Literaturno-naukovyj visnyk. – 1914. – T.65, kn. 1–3. – S.582–595.

34. Cherkasenko S. Z ukrai'ns'kogo zhyttja / S. Cherkasenko // Literaturno-naukovyj visnyk. – 1914. – T.66, kn. 1–3. – S.167–175.

35. Cherkasenko S. Ukrai'ns'ke zhyttja v 1912 roci / S. Cherkasenko // Literaturno-naukovyj visnyk. – 1913. – T.61, kn. 1–3. – S.183–193.

36. Cherkasenko S. Ukrai'ns'ke zhyttja roku 1913 / S. Cherkasenko // Literaturno-naukovyj visnyk. – 1914. – T.65, kn. 1–3. – S.167–175.

37. Jacyna O. A. Nacional'no-kul'turnyj ruh 1907–1914 rokiv i ukrai'ns'ka presa: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / O. A. Jacyna. – Harkiv, 2002. – 16 s.

Oleshko N. P., Candidate of Science in History, Associate Professor of the Department of Ukrainian Studies, Kharkiv National Automobile and Highway University (Ukraine, Kharkiv), sufika@mail.ru

Repressive actions of the Russian authorities in relation to the Ukrainian-language press (1906–1914) by materials of periodicals in Naddniprojansk Ukraine

The article is devoted to the study of oppression against the Ukrainian-language press in Ukraine and its prohibition under Russian rule at the beginning of the twentieth century. Particular attention is paid to revealing materials of Ukrainian Naddniprojansk periodicals containing the information about the repressive measures applied by the Russian authorities for elimination and non-dissemination of the Ukrainian-language printed word in Naddniprojansk Ukraine during the period of 1906–1914. By the results of the study it has been determined that against Ukrainian press of the given period different repressive measures were applied – from punishing publications for posting articles in Ukrainian on their pages, imposing fines on publications and publishers, arrests and legal proceedings against editors of Ukrainian periodicals, against employees of press publications and subscribers to the complete closure of the press publications.

Keywords: Ukrainian-language press, prohibition, fines, repressions, great-power chauvinism, national consciousness, public opinion.

Олешко Н. П., кандидат исторических наук, доцент кафедры украиноведения, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет (Украина, Харьков), sufika@mail.ru

Репрессивные меры российской власти по отношению к украиноязычной прессе (1906–1914 гг.) по материалам украинской надднепрянской периодики

Исследовано запреты и утеснения украиноязычной прессы в подроссийской Украине в начале XX ст. Особое внимание уделяется освещению материалов украинских надднепрянских периодических изданий, в которых имеются данные о репрессивных мерах, которые применяла российская власть для вытеснения и нераспространения украиноязычного печатного слова в Надднепрянской Украине в 1906–1914 годах. В результате данного исследования определено, что против украиноязычной прессы данного периода применялись различные репрессивные меры – от наказаний изданий за размещение в своих колонках статей на украинском языке, наложения штрафов на издания и издателей, арестов и судебных процессов против редакций украиноязычной периодики, против сотрудников прессовых изданий и подписчиков до полного закрытия прессовых изданий.

Ключевые слова: украиноязычная пресса, запреты, штрафы, репрессии, великодержавный шовинизм, национальное сознание, общественное мнение.

* * *

УДК 636.082:009

Бородай І. С.

начальник відділу інтелектуальної власності,
маркетингу інновацій та аспірантури, Інститут
розведення і генетики тварин ім. М. В. Зубця НААН
(Україна, Чубинське), irinaboroday@online.ua

Метод експедиційного обстеження тваринництва в системі методології зоотехнічної науки

Автором висвітлено передумови становлення експедиційного методу у системі методології зоотехнічної науки в другій половині XIX – на початку XX ст. Узагальнено результати перших на території Російської імперії, найбільш масштабних обстежень худоби, їх значення в становленні і розвитку зоотехнічної науки. Обґрунтовано роль вітчизняних учених в розробленні методу експедиційного обстеження та його запровадженні як одного із основоположних методів наукових досліджень у галузі тваринництва. Дослідження ґрунтується на використанні комплексу загальнонаукових, структурно-функціональних та історичних методів, а також широкої джерельної бази, основу якої складають архівні документи.

Ключові слова: тваринництво, зоотехнічна наука, експедиційний метод, годівля, сільськогосподарські тварини, методологія дослідження.

На сучасному етапі державотворення в Україні гарантом її продовольчої безпеки та стабільності народногосподарського комплексу, дієвим важелем забезпечення конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках є подальший розвиток тваринництва, яке, задовольняючи потреби населення в продуктах харчування, сприяє збереженню здоров'я нації. Фундаментом подальшого піднесення тваринництва є зоотехнічна наука, основні завдання якої полягають у розробленні теорії і практичних прийомів ведення галузі. Зоотехнія як інтеграційна система відзначається кумулятивним характером наукового знання. На кожному історичному етапі вона синтезує в концентрованому вигляді свої минулі досягнення, при цьому кожен науковий результат входить невід'ємною частиною до її загального фонду. Спадкоємність зоотехнії, яка ґрунтується на фундаменті теоретичного знання, накопиченого попередніми поколіннями, забезпечує її поступальний, незворотний розвиток.

В умовах сьогодення особливого вивчення потребує становлення і розвиток методології зоотехнії, яка є однією з її первинних формотворних складових, що, з одного боку, перебуває у прямій залежності від змісту і рівня розвитку самої науки, її предмета та завдань, з іншого, – визначає її подальший розвиток, що ґрунтується на постійному вдосконаленні методологічного інструментарію.

Окремі питання еволюції методології зоотехнічної науки були узагальнені П. І. Вікторовим, І. В. Гузєвим, А. І. Овсянниковим та ін. [4; 5; 7]. Однак до цього часу ґрунтового дослідження становлення і розвитку експедиційного методу обстеження значних масивів худоби проведено ще не було. З огляду на це автором поставлено завдання: узагальнити результати перших, найбільш масових обстежень тваринництва, розкрити значення цього заходу як одного із найбільш дієвих у системі методології зоотехнії, узагальнити внесок у його розроблення вітчизняних учених.

Автором використано історичні (порівняльно–історичний, предметно–хронологічний), загальнонаукові (аналіз, синтез, логічний) та джерелознавчий методи дослідження. Методологія дослідницького пошуку ґрунтується на застосуванні системно–історичного підходу.

За результатами дослідження, становлення методології зоотехнії у другій половині XIX – на початку XX ст. прискорювалося, передусім, дією соціально–економічних, суспільно–політичних, загальнонаукових, науково–організаційних та технологічних чинників. Зокрема, значним поштовхом на шляху розвитку зоотехнічної науки та її методології була селянська реформа 1861 р., яка розчистила шлях для розвитку промислового капіталізму, зумовила зростання товарності галузі тваринництва, його розподіл на товарне та племінне. Нові вимоги, які висувалися до племінних тварин, насамперед, передбачали зростання їх продуктивності та скороспілості, що потребувало оволодіння спеціальними знаннями та навиками з їх удосконалення у бажаному напрямі. Таким чином, умови капіталістичного товарного виробництва породили ціннісну переорієнтацію пізнання на отримання практично корисного знання та розроблення відповідного методологічного апарату.

Цей період позначився кількісними змінами у співвідношенні різних видів продуктивної худоби на українських землях. Слід відмітити, що в перші роки після відміни кріпацтва поголів'я великої рогатої худоби зростало не досить швидко, а продукція не мала товарного значення. З посиленням розвитку капіталізму в сільському господарстві, ростом промисловості та збільшенням кількості міського населення, темпи зростання поголів'я великої рогатої худоби прискорилися, однак вони склали не більше 1% в рік. Так, з 1870 р. і до Першої світової війни частка великої рогатої худоби збільшується на 19,2%, свиней – на 8,4%, водночас зменшується поголів'я овець на 27,6% [3].

У результаті суспільного поділу праці, спеціалізації галузей тваринництва, останнє стає важливим компонентом господарювання. Йому відводиться значна роль у постачанні внутрішнього та зовнішнього ринків м'ясом, вершковим маслом, шкірою. Участь країни в торгівлі переконує, що вже в кінці XIX ст. застосовували більш інтенсивні методи ведення тваринництва, хоча у цілому галузь залишалася відсталою, підсобною до рослинницької. У своїй масі худоба була безпородною, рівень її продуктивності навіть у поміщицьких господарствах був досить низьким. На нашу думку, однією із причин відставання галузі був також слабкий розвиток методології наукових досліджень.

Після селянської реформи 1861 р. з'являється інтерес до вивчення природних ресурсів, у тому числі й тваринництва, що передбачало визначення найбільш перспективних районів і місцевих порід, узагальнення досвіду створення гнізд поліпшеної худоби, оволодіння прийомами регіонального кормовиробництва, годівлі й утримання худоби.

Під обстеженням у зоотехнії розуміють дослідження тварин у природній для них обстановці за допомогою

органолептичних прийомів, приладів та обладнання. Один із різновидів обстеження, який набув особливого значення, – експедиційний метод. В історії зоотехнії цілий ряд фундаментальних наукових ідей і відкриттів було отримано саме за його використання і лише в наступному проводилися їх поглиблені розробки експериментальним шляхом [7].

Становлення методу експедиційного обстеження в тваринництві пов'язане з відомим ученим у цій галузі, випускником Київського університету Святого Володимира, академіком О. Ф. Міддендорфом. За його керівництва у 1883–1885 роках проведено перше і найбільш масштабне в Російській імперії експедиційне обстеження тваринництва, в результаті якого оцінено його реальний стан, розкрито біологічну природу і причини різних форм недорозвитку місцевої худоби, викликаного неповноцінною годівлею. Ученим вперше відмічено періодичність в рості тварин і сформульовано припущення про можливість змін породних ознак на основі нормованої годівлі, основаної на врахуванні вікових закономірностей росту та розвитку [1].

Членами експедиції з вивчення стану скотарства Російської імперії також були відомі вчені А. А. Армфельд, А. А. Калантар, Ф. М. Снігірьов, М. П. Чирвинський та ін. В перший рік було досліджено архангельську, вологодську, пермську, в'ятську, костромську, ярославську та володимирську губернії; в другий – тверську, новгородську, псковську, нижньгородську, казанську, уфимську, рязанську, тульську, орловську, чернігівську, курську, воронізьку губернії. На третій рік у зв'язку зі смертю О. Ф. Міддендорфа запланований обсяг роботи було скорочено. Інші губернії, в тому числі й українські, відвідувалися членами експедиції, але повного опису стану скотарства дослідниками не було проведено [6]. Незважаючи на це, перше масштабне обстеження стану тваринництва Російської імперії мало велике значення і дало змогу виявити всі його недоліки: низьку продуктивність і породність, слабку кормову базу, незадовільні умови годівлі та утримання, накреслити шляхи піднесення галузі.

Дослідження з онтогенезу сільськогосподарських тварин були продовжені М. П. Чирвинським і А. А. Малігоновим. Так, М. П. Чирвинський на основі застосування експедиційного методу з'ясував закономірності впливу різних режимів годівлі на ріст скелета тварин та його окремих частин у різні періоди онтогенезу. Сформулював закон, за яким при тимчасовому голодуванні першочергово затримуються у рості ті частини скелета, для яких характерна найбільша швидкість росту (для цього періоду). У 1895–1896 роках провів експедиційне обстеження грубововнового вівчарства в південній частині Російської імперії та Бессарабії, за результатами якого разом з Б. В. Єлагіним підготував книгу “Разводимые в России породы грубошерстных овец” (1915). Це перша капітальна праця зі стаціонарного обстеження вітчизняного вівчарства, де наводиться детальний опис і класифікація грубововнових овець. Порівняльний аналіз за особливостями волоссяного покриву різних порід овець дав змогу з'ясувати їх походження і особливості завитків смушків [2].

Системні наукові дослідження з обстеження тваринництва в Російській імперії започатковано з утворенням 21 січня 1915 р. на засіданні фізико-математичного відділення Імператорської Санкт-Петербурзької Академії Наук Комісії з вивчення природних продуктивних сил. До її складу включили академіків В. І. Вернадського (голова), О. С. Фамінцина і П. І. Вальдена, віце-директора департаменту Міністерства землеробства В. К. Бражнікова. В 1917 р. в складі комісії нараховувалося 139 осіб, які представляли 10 наукових і науково-технічних товариств і 5 міністерств [6].

На українських землях до розробки методу експедиційного обстеження значний внесок зробив автор програми та методики експедиційного обстеження тваринництва колишніх Київської та Подільської губерній В. П. Устьянцев. Їхня специфіка полягала у детальному з'ясуванні усієї сукупності місцевих природно-географічних та соціально-економічних умов, вивченні їх впливу на формування господарськи корисних якостей худоби, визначенні сприятливих для розвитку окремих галузей тваринництва районів.

На теренах колишнього СРСР, починаючи з 1926 р., за ініціативою Ф. А. Філіпченка та Ф. Г. Добржанського систематично проводили експедиційні обстеження місцевих порід і популяцій домашніх тварин, що дало змогу зібрати значний фактичний матеріал. Ще раніше масштабні обстеження популяцій курей на Кавказі та в інших регіонах було проведено О. С. Серебровським. Експедиційному методу обстеження тваринництва важливого значення надавав академік М. Ф. Іванов. У другій половині 20-х років він організував експедицію з вивчення вівчарства у Середній Азії, що дало змогу йому започаткувати нову галузь знань – смушкознавство [1].

Таким чином, становлення методології зоотехнії відбувалося в другій половині XIX – на початку XX ст. під впливом соціально-економічних, суспільно-політичних, науково-організаційних та інших чинників. Одним із найперших методів зоотехнічних досліджень є експедиційний, який дає змогу вивчати одночасно значні масиви худоби, визначати найбільш перспективні для розведення райони і місцеві породи, узагальнювати досвід створення гнізд поліпшеної худоби, оволодівати прийомами регіонального кормовиробництва, годівлі й утримання худоби. Встановлено, що перші і найбільш масштабні обстеження тваринництва були проведені в кінці XIX ст., вперше системно використовувати метод експедиційного обстеження почали зі створенням в 1915 р. Комісії з вивчення природних продуктивних сил. Фундатором методу експедиційного обстеження в тваринництві є академік О. Ф. Міддендорф. До його розроблення також доклали зусиль вітчизняні вчені: А. А. Армфельд, А. А. Калантар, Ф. М. Снігирьов, М. П. Чирвинський, В. П. Устьянцев, М. Ф. Іванов, Ф. А. Філіпченко, Ф. Г. Добржанський, О. С. Серебровський.

На перспективу вважаємо доцільним проведення додаткових досліджень з визначення впливу методологічних чинників становлення і розвитку вітчизняної зоотехнічної науки, з'ясування її структури і сутності галузевого методологічного апарату,

дослідження еволюції та супідрядності його окремих елементів, встановлення їх впливу на ефективність розгортання зоотехнічних наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Бородай І. С. Творческое наследие академика А. Ф. Миддендорфа в развитии зоотехнической науки / И. С. Бородай // Наука и техника: вопросы истории и теории. – С-Пб, 2009. – Вып. XXV. – С.136–137.
2. Бородай І. С. Професор М. П. Чирвинський – основоположник вітчизняної зоотехнічної науки / І. С. Бородай // Europejska nauka XXI powieka – 2009. – Vol.7. – Przemysl: Nauka i studia, 2009. – S.87–91.
3. Бородай І. С. Теоретико-методологічні основи становлення та розвитку вітчизняної зоотехнічної науки: монографія / І. С. Бородай. – Вінниця, 2012. – 416 с. – (Історико-бібліографічна серія “Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії”; кн. 59).
4. Викторов П. И. Методика и организация зоотехнических опытов / П. И. Викторов, В. К. Менькин. – М., 1991. – 113 с.
5. Гузев І. В. Метод, методика, методологія в зоотехнії: еволюційно-когнітивний аспект / І. В. Гузев, І. С. Бородай // Методологія наукових досліджень з питань селекції, генетики та біотехнології у тваринництві: матер. наук.-теорет. конф. – К.: Аграрна наука, 2010. – С.12–14.
6. Естественные производительные силы России / Комис. по изучен. естеств. произв. сил России, сост. при Рос. Акад. Наук. – Т.6. Животный мир. – Отдел 3. Использование культурных животных. – Вып.12. Крупный рогатый скот. – Петроград, 1919. – 115 с.
7. Овсянников А. И. Основы опытного дела в животноводстве / А. И. Овсянников. – М., 1976. – 303 с.

References

1. Borodaj I. S. Tvorcheskoe nasledie akademika A. F. Middendorfa v razvitii zootekhnicheskoy nauki / I. S. Borodaj // Nauka i tehnika: voprosy istorii i teorii. – S-Pb, 2009. – Vyp. XXV. – S.136–137.
2. Boroday I. S. Profesor M. P. Chyrvyns'kyi – osnovopolozhnyk vitchyznyanoi zootekhnichnoyi nauky / I. S. Boroday // Europejska nauka XXI powieka – 2009. – Vol.7. – Przemysl: Nauka i studia, 2009. – S.87–91.
3. Boroday I. S. Teoretyko-metodolohichni osnovy stanovlennya ta rozvytku vitchyznyanoi zootekhnichnoyi nauky: monohrafiya / I. S. Boroday. – Vinnytsya, 2012. – 416 s. – (Istoryko-bibliohrafichna seriya “Ahrarna nauka Ukrayiny v osobakh, dokumentakh, bibliohrafiyi”; kn. 59).
4. Huzyev I. V. Metod, metodyka, metodolohiya v zootekhnii: evolyutsiyno-kohnityvnyy aspekt / I. V. Huzyev, I. S. Boroday // Metodolohiya naukovykh doslidzhen' z pytan' selektsiyi, henetyky ta biotekhnolohiyi u tvarynnystvi: mater. nauk.-teoret. konf. – K.: Ahrarna nauka, 2010. – S.12–14.
5. Viktorov P. I. Metodika i organizacija zootekhnicheskikh opytov / P. I. Viktorov, V. K. Men'kin. – M., 1991. – 113 s.
6. Estestvennye proizvoditel'nye sily Rossii / Komis. po izuchen. estestv. proizv. sil Rossii, sost. pri Ros. Akad. Nauk. – T.6. Zhivotnyj mir. – Otdel 3. Ispol'zovanie kul'turnykh zhivotnykh. – Vyp.12. Krupnyj rogatyj skot. – Petrograd, 1919. – 115 s.
7. Ovsjannikov A. I. Osnovy opytnogo dela v zhivotnovodstve / A. I. Ovsjannikov. – M., 1976. – 303 s.

Boroday I. S., head of the Department of Intellectual Property, Innovation Marketing and Postgraduate Study of Institute of Animal Breeding and Genetics nd. a. M. V. Zubets of the NAAS (Ukraine, Chubinskoe), irinaboroday@online.ua.

The expeditionary method of livestock examination in the methodology of animal science

The author has highlighted the prerequisites of becoming of expeditionary method in the methodology of animal science in the second half of the XIX – at the beginning of the twentieth century. The results of the first in the Russian Empire the most extensive of cattle exploration, their importance in the development of animal science have summarized. The role of Russian scientists in the development of the method of expeditionary exploration and its implementation as one of the basic methods of scientific research in animal husbandry was extended. The researching is based on the use of complex of general scientific, structural and functional, historical methods, as well as a large base of source, which becomes the basis of archival documents.

Keywords: animal husbandry, animal science, expedition method, feeding, farm animals, research methodology.

Бородай И. С., начальник отдела интеллектуальной собственности, маркетинга инноваций и аспирантуры, Институт разведения и генетики животных им. М. В. Зубца НААН (Украина, Чубинское), irinaboroday@online.ua

Метод экспедиционного обследования животноводства в системе методологии зоотехнической науки

Автором освещены предпосылки становления экспедиционного метода в системе методологии зоотехнической науки во второй половине XIX – в начале XX ст. Обобщены результаты первых на территории Российской империи, наиболее масштабных обследований скота, их значение в становлении и развитии зоотехнической науки. Обоснована роль отечественных ученых в разработке метода экспедиционного обследования и его внедрении как одного из основных методов научных исследований в отрасли животноводства. Исследование основывается на использовании комплекса общенаучных, структурно-функциональных и исторических методов, а также обширной базы источников, основу которой составляют архивные документы.

Ключевые слова: животноводство, зоотехническая наука, экспедиционный метод, кормление, сельскохозяйственные животные, методология исследования.

* * *

УДК 94(477+470.62/.67)(=161.2)“1923/1932”

Готкова Ю. С.
аспирантка, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), juliagotkova@ukr.net

УКРАЇНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНО-АДМІНІСТРАТИВНОГО АПАРАТУ В ПІВНІЧНО-КАВКАЗЬКОМУ КРАЇ (1923–1932 РР.)

Окреслено реалізацію українізації державно-адміністративного апарату на теренах Північно-Кавказького краю в хронологічній послідовності. Проаналізовано закони, резолюції, які ухвалювалися на користь переведення державного апарату на українську мову. Зазначено також про наради та комісії, які створювалися заради реалізації задекларованих завдань. Показано причину, за якою проведення українізації держапарату відбулося пізніше. Розглянуто настрої радянського партійного апарату щодо українського населення Північно-Кавказького краю та еволюцію його дій щодо українізації держапарату. Особливу увагу в статті приділено з'ясуванню як Москва, місцева влада Північно-Кавказького краю розглядали українське населення цього регіону та як керівництво УСРР реагувало на проведення політики українізації в сфері діловодства тут. Результати дослідження дали можливість зробити висновок щодо завдань, які ставило перед собою вище керівництво Москви в 1923–1932-х рр. щодо долі українського населення на теренах Північно-Кавказького краю.

Ключові слова: українізація, українське населення, апарат, Північно-Кавказький край, УСРР, Москва.

У 1923 р. проведений XII з'їзд РКП(б) взяв курс на надання рівних прав українському населенню національно розвиватися поряд з російським та іншими народами на теренах РСФРР, зокрема і на території Північно-Кавказького краю. Однак на практиці втілення відбулося значно пізніше й достатньо частково та вибірково, ось чому важливо простежити якість проведення українізації державного апарату в Північно-Кавказькому краї в 1923–1932 рр. Результати дослідження дадуть можливість зробити висновок відносно завдань, які ставила перед собою Москва в 1920–1930-х рр. щодо долі українського населення на теренах Північно-Кавказького краю.

У спогадах емігранта з Кубані М. Корсуня можна простежити настрої Москви щодо задоволення національних потреб українців на Північному Кавказі, однак щодо керівників місцевої влади та їх дій мова в даній праці не йдеться [3; 4]. Завдяки статті М. Малишева можна побачити як насправді проводилася українізація на Північному Кавказі [8]. В. Іванис, як М. Корсун та М. Малишев, теж був сучасником подій 1920–1930-х рр., і його праця “До проблеми Кавказу” теж є корисним джерелом, однак у

ній відсутні напрацювання щодо ставлення станичних рад та Північно-Кавказького державного апарату до українського населення [2].

У загальному контексті проведення українізації на півдні Росії розглядали цю проблему О. Терещенко [13], В. Сергійчук [12], Т. Хлиніна [15], розкриваючи негативну роль керівників різного рівня радянського і партійного апарату в усіх регіонах у реалізації українізації на теренах Північно-Кавказького краю. Теж торкається цього питання в розгляді бачення проведення українізації в усіх сферах за межами УСРР монографія “Українізація” 1920–30-х років... [14], однак вона не виокремлює проблему українізації держапарату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що залишаються не вирішеними на сьогодні питання впливу української громадськості на державний апарат, та допомоги УСРР у справі переведення діловодства на українську мову на теренах Північно-Кавказького краю.

Завданням статті є показати причину, через яку проведення українізації держапарату відбулося пізніше задекларованого 1923 року; проаналізувати усі закони, резолюції, які приймалися на користь переведення державного апарату на українську мову, та роботу комісій, які створювалися заради реалізації задекларованих завдань; розглянути як Москва, місцева влада Північно-Кавказького краю, українське населення цього краю та керівництво УСРР реагувала на проведення політики українізації в сфері діловодства.

На теренах Північно-Кавказького краю українське населення в своїй більшості зберегло свою мову з часів переселення козаків на Кубань. Збереженню рідної мови багато сприяла і пізніше безперервна хвиля переселенців з України. В 1928 р. М. Малишев зазначав, що за останні 70 років на Північний Кавказ переселилося понад 250 тисяч українців, які осіли головним чином на Кубані та в Чорномор'ї [8, с. 34].

Згідно першого Всеросійського перепису населення 1897 р. проживало на Північному Кавказі 33% українців. Згідно перепису, 47,6% з всього населення в Кубанській області, 36,6% населення – в Ставропольській губернії, 28,1% – в Донській області, а також розселялися почали українці в Терській області – 4,5% населення області [1, с. 173].

Минуло 29 років і згідно Першого всесоюзного перепису населення 1926 р. на території Північно-Кавказького краю українців стало ще більше – 37,15% населення краю. В деяких округах українці за кількістю населення істотно перевищували російське. Найбільш чисельне селянське українське населення виявилось в 4 округах (Таганрозькому, Донецькому, Кубанському та Чорноморському), де серед інших етнічних груп українці за чисельністю займали перше місце. В Донському окрузі в сільських місцевостях українці також виявилися першими. В Сальському окрузі українці переважали за чисельністю в 4 районах, в Армавірському – в 3, на Ставропіллі – в 3, в Майкопському – в 1, в Терському – в 4 [11]. В окремих районах Кубанського округу населення було майже суцільно українським: у Сіверському районі з 66,5 тисяч населення – 42 тисячі були українці, в